

Bachelor i rettsvitenskap

Folkeuniversitetet Midt-Norge i samarbeid med Høgskolen i Molde

Studieåret 2014/2015

Fagplan med pensum 1. år

Første studieår utgjør første året av Bachelor i rettsvitenskap – totalt 60 studiepoeng (stp).

Første år består av **examen philosophicum (10 stp)**, **examen facultatum (10 stp)** og en **innføring i rettsstudiet (totalt 40 stp)**.

I Ex. phil avlegges en skriftlig eksamen ved NTNU. Ex. fac avsluttes med en skriftlig skoleeksamen på slutten av første semester. Innføring i rettsstudiet avsluttes med skriftlig og muntlig skoleeksamen på slutten av vårsemesteret.

Examen philosophicum (Ex.phil) – EXPH6001 distriktsvariant (10 stp)

Distriktsvarianten utgjør tilsammen 10 studiepoeng, og har følgende struktur:

Del I Filosofi og vitenskapsteori 7,5 stp - undervisning følges ved NTNU

Del II Logikk og argumentasjonsteori 2,5 stp - undervisning følges ved Folkeuniversitetet

Del I Filosofi og vitenskapsteori

Emnet har som hovedmål å gi et overblikk over de mest grunnleggende forutsetninger for debatter omkring kultur, samfunn, vitenskap og teknologi. Dette gjøres gjennom en bred historisk og systematisk innføring i filosofiske, etisk-politiske, argumentasjonsteoretiske og vitenskapsteoretiske emner. Det er også et mål å øve studentene i argumentativ og vitenskapelig skriving og i kritisk refleksjon og diskusjon med utgangspunkt i aktuelle og pensumrelevante tema.

Emnet gir en innføring i filosofiens og vitenskapens historie ved å trekke linjer fra antikkens verdensbilde til diskusjoner i vår egen samtid. Det greske synet på natur, vitenskap, håndverk og kunst blir gjennomgått, sammen med grekernes forståelse av moral, politikk, rasjonalitet og argumentasjon. Neste hovedtema er den vitenskapelige revolusjon og det moderne verdensbildet, som knyttes til nyere erkjennelsesteori og etikk. Videre behandles framveksten av de humanistiske vitenskapene og darwinistisk utviklingsteori. Dette følges opp av en presentasjon av grunnbegreper og tradisjoner i nåtidig vitenskapsteori, samt noen grunntema i nyere argumentasjonsteori og etisk-politisk teori. Emnet er delt inn i tre bolker:

1. Antikken.
2. Den vitenskapelige revolusjon og nyere filosofi.
3. Moderne vitenskapsteori.

Gjennom forelesninger, diskusjoner og frivillig oppgaveskriving skal studentene oppøves i vitenskapelig og filosofisk argumentasjon og kritisk tenkning, og få en grunnleggende historisk og systematisk innføring i viktige begreper og teoretiske posisjoner.

Del II Logikk og argumentasjonsteori

Del II har to hovedformål:

- Å gi perspektiv på begrunnelse i vitenskapene og i argumentasjon generelt.

Det gis en oversikt over ulike typer argumenter: deduktive argumenter, induktive argumenter og analogiargumenter. I forbindelse med deduktive argumenter er begrepet om logisk form relevant, og dette illustreres fra ett område av formallogikken: utsagnslogikken. Studentene skal gis en innføring i bruk av sannhetsverditabell for å avgjøre om slutninger er logisk gyldige eller ikke. Derved skal studentene gis et grunnlag for å avgjøre om slutningsformene modus tollens og bekrefte konsekvensen er logisk gyldige eller ikke.

Kjennskap til en rekke fundamentale logiske begreper, bl.a. forenlighet, konsistens, selvmotsigelse, logisk følge, logisk ekvivalens.

Det tas opp noen temaer av språklig art relevant til problemer knyttet til at argumenter uttrykkes i naturlig språk – spesielt midler for språklig klargjøring (tolkning, presisering og definisjon).

- Å gi trening i å analysere argumentasjon generelt og en viss oppøving av ferdighet i argumentasjon.

Del II har derved ikke bare et teoretisk sikte, men også et praktisk formål. Dette praktiske formålet viderefører en lang hevdvunnen tradisjon innenfor Ex. phil.

Argumentasjonsteorien gir redskaper til å kunne analysere og kritisere argumentasjon som man møter i fagstudier, i universitetskulturen og i annen sammenheng. Det er et mål at studentene utvikler sin evne til kritisk evaluering av argumentasjon som de møter.

Argumentasjonsteorien skal gjøre studentene bedre i stand til å bli kritisk til egne standpunkter og begrunnelse av disse. Studentene skal også bli bedre til å se konsekvenser av egne standpunkter.

Argumentasjonsteorien skal også gi studentene grunnlag for å forbedre egen evne til argumentasjon. Utvikling av evnen til kritisk tenkning er fundamental i akademiske studier.

Studentene skal også trenes i å se språklige uttrykks betydningsnyanser med henblikk på å finne presise uttrykk. En presis og nøyaktig formulering for formålet er viktig innenfor både vitenskap, teknikk og samfunnslivet forøvrig.

Eksamen

Det gis én avsluttende eksamen ved NTNU, hvor kandidaten testes i både Del I og Del II.

Pensum – Examen philosophicum Distriktsvariant EXPH6001

Del I:

Dagfinn Døhl Dybvig & Magne Dybvig: Det tenkende mennesket (Trondheim: Tapir, 2003)
Hele boken er pensum.

Del II:

For studenter på jussstudiet:

E. Kolflaath, Språk og Argumentasjon, Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke, Bergen 2004.

Det følgende utdrag er pensum:

Seksjon 1.1 kursorisk 3 s.

Seksjonene 1.2–1.5 statarisk 21 s.

Seksjon 3.1 kursorisk 6 s.

Seksjonene 3.2-3.4 statarisk 28 s.

Seksjon 4.1 kursorisk 6 s.

Seksjonene 4.2-4.4 statarisk 20 s.

Seksjon 5.1 kursorisk 9 s.

Seksjon 5.2 statarisk 7 s.

Seksjon 6.1 kursorisk 12 s.

Seksjonene 6.2-6.4 statarisk 24 s.

Se www.ntnu.no/exphil for mer informasjon

Examen facultatum (ex. fac.) – 10 stp

Faglig innhold

Faget er et perspektivfag som skal gi en første innføring i juridisk metode samt en innføring i organiseringen av og verdigrunnlaget for det norske rettssystemet. Faget gir videre en innføring i samspillet mellom rett og samfunn.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 1. år skal studenten ha:

- inngående kunnskap om de sentrale institusjonene i det norske rettssystemet
- inngående kunnskap om de grunnleggende prinsipper og det sentrale verdigrunnlaget for rettsstaten
- inngående kunnskap om hvordan retten fungerer i et samfunn og om samspillet mellom rett og samfunn
- inngående kunnskap om hvorfor og hva det betyr at retten må ha legitimitet
- inngående kunnskap om grunnleggende juridisk metode og om prosessen fra rettsgrunnlag til rettsregel. Herunder til hvilke argumenter (rettsgrunnlag) som kan inngå i prosessen og hvilke regler (rettskildesprinsipper) som styrer anvendelsen av disse fram mot standpunktstaking til hva som er gjeldende rett.

Ferdigheter

Etter bestått 1. år skal studenten kunne:

- redegjøre for de sentrale institusjonene i det norske rettssystemet og for rettsstatens grunnleggende prinsipper og verdigrunnlag
- forklare hvordan retten fungerer i samfunnet og diskutere forholdet mellom rett og samfunn
- drøfte problemstillinger knyttet til rettens legitimitet og til rettsutvikling
- redegjøre for grunnleggende juridisk metode og prosessen fra rettsgrunnlag til rettsregel
- kunne identifisere rettslige spørsmål og anvende juridisk metode for å komme frem til en rettsregel og et resultat

Pensum Ex. fac.(metode- og perspektivfag), 10 stp

- Jan F. Bernt, Synne S. Mæhle, *Rett, samfunn og demokrati*, 2007 – hele boka med unntak av kap. 6, kap. 18, kap. 20, kap. 21 og kap. 23.
- Jens E. Skoghøy, *Bruk av rettsavgjørelser ved lovtolkning og annen rettsanvendelse*, i Nybrott og odling – festskrift til Nils Nygaard – 2002 (*Inngår i kompendium 1.studiår høst*)
- Erik Boe, *Innføring i Juss – Juridisk tenkning og rettskildelære*, 3. utgave, 2010, kap. 14.2, 14.3, 14.4, 14.6 og 14.7. (*Inngår i kompendium 1. studieår høst*)

Innføring i rettsstudiet – totalt 40 stp

Innføring i rettsstudiet inneholder en kombinasjon av offentligrettslige og privatrettslige fag i tillegg til et innføringskurs i folkerett.

Offentlig rett betegner de rettsregler som hovedsakelig regulerer statens virksomhet, forholdet mellom de ulike statlige organer og forholdet mellom statlige organer og private. Det 1. studieåret er offentlig rett representert med faget **statsrett (12 stp.)**.

Privatrett handler om den delen av jussen som i hovedsak regulerer rettsforholdet mellom private. På 1. år er privatreppen inndelt i fagene **familie- og arverett (10 stp.)** og **avtalerett (10 stp.)**.

Folkerett (8 stp) omhandler rettsreglene som regulerer forholdet mellom statene og mellom statene og andre internasjonale aktører.

Statsrett – 12 stp

Faglig innhold

Faget omfatter grunntrekkene i norsk forfatningshistorie fra 1814, herunder hvordan viktige prinsipper kommer til uttrykk i Grunnloven og er utviklet i konstitusjonell sedvanerett. Faget omhandler videre statsmaktens organisering og kompetanse, herunder Stortingets lovgivning, Regjeringens forvaltning og Kongens stilling samt Høyesteretts og Riksrettens dømmende myndighet. Forholdet mellom statsorganene, herunder det parlamentariske system, delegasjon av lovgivningsmyndighet og domstolenes prøvningsrett av lover og forvaltningsvedtak, omhandles også. Det gis videre en oversikt over reglene om borgernes stemmerett, valgsystemet og reglene om statsterritoriet. Domstolenes uavhengige stilling, reglene om utenriksstyre og traktatavslutning i Grunnloven § 93 og reglene om forfatningsendringer behandles også. Faget innbefatter også individets vern etter de statsrettslige regler, først og fremst reglene om ytringsfrihet, religionsfrihet, vernet om den private eiendomsrett, forbudet mot tilbakevirkende lover og legalitetsprinsippet.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 1. år skal studenten ha:

- inngående kunnskap om lovgivningsprosessen, forvaltningens myndighet og domstolenes rolle, med særlig vekt på Høyesterett,
- inngående kunnskap om forbudet mot tilbakevirkende lover og vernet om den private eiendomsrett
- kunnskap om legalitetsprinsippet og ytringsfriheten
- kunnskap om sentrale hendelser i norsk forfatningshistorie
- kunnskap om sammenhengene mellom statsrett og folkerett
- kunnskap om maktfordelingens grunnlag, statsmaktens organisering og riksretten
- kunnskap om Stortingets instruksjonsrett og parlamentarismen
- kunnskap om kongens stilling

Ferdigheter

Etter bestått 1. år skal studentene kunne:

- identifisere og løse statsrettslige problemstillinger av praktisk og teoretisk art
- anvende den juridiske metode for å løse statsrettslige problemstillinger
- identifisere og analysere sammenhenger mellom statsrett og folkerett

Pensum Statsrett, 12 stp

- Johs. Andenæs/Arne Fliflet: *Statsforfatningen i Norge* (10. utgave 2006), med unntak av del 4 og 9.

Familie- og arverett – 10 stp

Faglig innhold

Familie- og arverett handler om rettsreglene som regulerer forholdet mellom personer i familieforhold og reglene om fordeling av formue etter dødsfall. Familierett omfatter ekteskapsrett, samboerrett og barnerett, og utgjør samlet to tredeler av faget.

Ekteskapsretten omfatter de økonomiske rettsvirkninger av ekteskapet, både under samlivet og ved samlivsbrudd eller død, jf ekteskapsloven del II, samt del III om bidragsplikt. Dette omfatter regler om eierforhold, råderett, underholdsplikt og ansvar for gjeld. Videre omfattes reglene om ektefellers formuesforhold, dvs lovens regler om det verdimessige oppgjøret og om rett til å overta tidligere felles bolig ved samlivsbrudd eller død, og om ektefellenes adgang til i ektepakt å forhåndsavtale den verdimessige deling. Ektepakter om verdideling ved død ses i sammenheng med arverettslige regler. De formelle regler om ekteskapets inngåelse og oppløsning i ekteskapsloven del I behandles ikke.

Samboerretten gir en oversikt over ulovfestede regler om eierforhold, råderett og gjeldsforhold mellom samboere, og om lovens regler om rett til tidligere felles bolig ved samlivsbrudd eller død. I mangel av lovregler står samboeravtaler om oppgjøret ved samlivsbrudd og/eller død sentralt. Sistnevnte ses i sammenheng med arverettslige regler, herunder nye regler om samboeres legalarverettigheter.

Barneretten omhandler barns rettsstilling. På første avdeling er det rettsforholdet mellom barn og foreldre som er tema. Faget omfatter reglene om hvem som, i rettslig forstand, regnes som mor, far og medmor til et barn. Videre blir reglene om foreldreansvar behandlet. Her inngår både hvem som innehar foreldreansvaret og hva dette innebærer av rettigheter og forpliktelser. Reglene for fastsettelse av hvor barnet skal ha sitt faste bosted behandles også. Tilsvarende gjelder reglene om samværsrettens innhold og omfang, samt reglene om vergemål og forsørgelse. Barnevernets subsidiære ansvar inngår ikke som en del av faget da dette behandles i den spesielle delen av forvaltningsretten på andre avdeling.

Arveretten omhandler regler om hvordan verdiene etter en avdød fordeles mellom de som etter lovens arvegangsregler eller avdødes testament er utpekt som arvinger, samt om retten til uskifte som for gjenlevende ektefelle eller samboer. Arverettsreglene skal ses i sammenheng med hva samboere eller ektefeller gyldig kan bestemme om skifteoppgjøret når en av dem dør.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 1. år skal studenten ha:

- inngående kunnskap om hvilke særlige regler som gjelder for ektefellers og samboeres eierforhold, råderett og ansvar for gjeld
- inngående kunnskap om ektefellers underholdsplikt og reglene for verdideling ved samlivsbrudd eller død
- inngående kunnskap om en ektefelles eller samboers rett til å overta tidligere felles bolig ved samlivsbrudd eller død
- inngående kunnskap om hva ektefeller og samboere kan forhåndsavtale om oppgjøret ved samlivsbrudd eller død
- inngående kunnskap om foreldreansvar, reglene om barnets bosted og om samværsrett når foreldrene ikke bor på sammen bosted
- kunnskap om etablering av foreldreskap, vergemål og forsørgelse av barn
- inngående kunnskap om lovens regler om fordeling av arv, og om hva og hvordan arvelater selv kan gi bestemmelser om utvelgelse av arvinger, fordeling av verdier eller rett til eiendeler
- kunnskap om reglene for ektefellebidrag
- kunnskap om hvilke disposisjoner som anses som testamentariske (grensen mellom livs- og dødsdisposisjoner)
- kunnskap om gjenlevende ektefelles eller samboers rett til å overta førstavdødes formue uskiftet, om gjenlevendes rådighet over uskifteboet og om delingen ved skifte av uskifteboet

Ferdigheter

Etter bestått 1. år skal studenten kunne:

- identifisere og løse de problemstillinger som oppstår når et ekteskap eller samboerskap opphører ved samlivsbrudd eller død
- redegjøre for alternativer for hva ektefeller eller samboere kan forhåndsavtale om oppgjøre ved samlivsbrudd eller død
- identifisere og analysere problemstillinger som oppstår når barnet ikke bor fast sammen med begge foreldre, herunder sammenhengen mellom reglene og betydningen av det overordnede hensyn til barnets beste
- anvende de grunnleggende arverettslige regler om fordeling av arv etter lov eller testament
- redegjøre for alternativer for hva en arvelater i ulike livssituasjoner gyldig kan fastsette om arveoppgjøret etter seg

Pensum Familie- og arverett, 10 stp

- Peter Lødrup og Tone Sverdrup, *Familieretten* (7. utgave 2011), hele boken med unntak av § 1 – 6, § 8 VII-VIII, § 9 V, § 12 V-VI, § 14 III, § 17 VIII, § 18 IV-V, § 20 V og §§ 25-26, samt §§ 29, 30, 31, 32 og 33. Petitavsnitt er ikke pensum.

- Lena L Bendiksen og Trude Haugli: *Sentrale emner i barnerett* (2014). Obligatoriske kapitler vil bli kunngjort senere. Boken skal også benyttes i velferdsrett på 2.studieår.
- Trude Haugli, *Lov om barn og foreldre*, Jussens Venner, hefte 6/2007. (Inngår i kompendium 1.studieår høst)
- Peter Lødrup, *Arverett*, (6. utgave 2012), pkt. 2.1.1, 2.1.2, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 4.1.1 – 4.1.4, 4.2, 4.4, 5.4.1 – 5.4.2, 5.5.1 – 5.5.2, 5.6, 5.7.1, 5.7.2.1, 5.8, 5.9, 6.1, 7.2, 8.1.1 – 8.1.2, 8.5.1, kap. 9 og kap. 10. Kompressavsnitt er ikke pensum.

Avtalerett – 10 stp

Faglig innhold

Avtaleretten deles inn i tre hovedemner, inngåelse av avtaler, tolking av avtaler og reglene om ugyldige avtaler. Reglene *om inngåelse av avtaler* omfatter fremstilling av hva som menes med et dispositivt utsagn og om hva som skal til for at bindende avtaler er inngått. Av særlige temaer nevnes tredjemannsløfter og avtaler inngått gjennom fullmakt. I delen som omhandler *avtaletolkning* behandles først de ulike grunnprinsipper for tolking av dispositive utsagn, og deretter ulike tolkingsregler og ulike tolkningsmomenter. I den delen som omhandler *ugyldige avtaler* behandles innholdsmangler, habilitetsmangler, tvang, svik og lignende ugyldighetsgrunner. Videre behandles reglene om tilsidesettelse eller endring av urimelige avtaler og avtaler det vil stride mot redelighet eller god tro å gjøre gjeldende.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 1. år skal studenten ha:

- inngående kunnskap om hvordan avtaler inngås
- inngående kunnskap om tolkning og utfylling av avtaler
- inngående kunnskap om sentrale ugyldighetsregler
- inngående kunnskap om lemping av avtaler
- inngående kunnskap om representasjon, herunder ulike fullmaktstyper
- kunnskap om hovedprinsipper og utviklingstrekk i kontraktsretten

Ferdigheter

Etter bestått 1. år skal studentene kunne:

- identifisere og løse teoretiske og praktiske avtalerettslige problemstillinger
- formulere og formidle kunnskaper om avtalerettslige problemstillinger
- identifisere og formulere verdipremisser som får betydning ved fortolkning av avtalerettslige regler

Pensum Avtalerett, 10 stp

- Johan Giertsen, *Avtaler*, 2012.

Folkerett – 8 stp

Faglig innhold

Tradisjonelt regulerer folkeretten forholdet mellom statene. I tillegg omfatter moderne folkerett også rettsforholdene for internasjonale organisasjoner, menneskerettigheter og internasjonal strafferett. Sentrale temaer i faget folkerett på 1. avdeling er begrensningene i statenes rett til å intervenere og bruke makt overfor andre stater, reglene om statenes territorium og representasjon, reglene om folkerettslig rettsbrudd og ansvar og regler som omhandler fredelig tvisteløsning. Faget omfatter videre folkerettens rettskildelære, menneskerettigheter, internasjonal strafferett, reglene om internasjonale organisasjoner (særlig FN) og urfolksrett. En rekke av de temaene som behandles i folkeretten, vil bli utviklet videre senere i studiet.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 1. år skal studentene ha:

- inngående kunnskap om folkerettens særpreg og forholdet mellom norsk rett og folkeretten
- inngående kunnskap om folkerettens metodelære, særlig om reglene for fortolkning av traktater
- inngående kunnskap om forbudet mot intervensjon og bruk av makt
- inngående kunnskap om urfolksrett, herunder De Forente Nasjoners konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 1 og 27 og ILO- konvensjon nr. 169 om stamme- og urfolk.
- inngående kunnskap om reglene vedrørende den rettslige utstrekningen av de ulike havområder og statenes rettigheter i disse, samt kunnskap om den rettslige reguleringen av verdensrommet
- inngående kunnskap om vilkårene for at det foreligger en stat
- inngående kunnskap om folkerettens subjekter
- kunnskap om det internasjonale og regionale vernet av menneskerettigheter
- kunnskap om statens erverv av territorium, statsterritoriets utstrekning, staters kompetanse på eget og andre staters territorium, statsborgerskap samt de rettslige regimene for Antarktisk og Svalbard
- kunnskap om statenes representanter, deres kompetanse, privilegier og immunitet
- kunnskap om rettsbrudd og ansvar samt om ordninger og regler for fredelig tvisteløsning, herunder om Den internasjonale domstolen i Haag
- kunnskap om reglene vedrørende internasjonale organisasjoner, særlig FN

- kunnskap om internasjonal strafferett, særlig Den internasjonale straffedomstolen i Haag, og om krigens folkerett

Ferdigheter

Etter bestått 1. år skal studentene kunne:

- identifisere og løse teoretiske og praktiske folkerettslige problemstillinger
- anvende de sentrale folkerettslige rettskildene i tråd med den folkerettslige rettskildelære

Pensum Folkerett, 8 stp

- *Morten Ruud og Geir Ulfstein: Innføring i folkerett, (4. utg. 2011):*
 Kap. 1
 Kap 3-11
 Kap 12, pkt. 1 og 2
 Kap 13
 Kap 15
 Kap 18-19
- NOU 2007: 13 pkt;
 5.2 Minoritetsrettigheter og urfolksrettigheter - utviklingstrekk (2 sider)
 5.4 SP art. 1 og betydningen for samiske landrettigheter (10,5 sider)
 5.5.1 - 5.5.3.5 Samers rett til kulturvern etter SP art 27 (7 sider)
 5.6.1 - 5.6.5.10 ILO-konvensjonen nr. 169 (26,5 sider.)
 (Denne utredningen finner dere på departementets sider på nettet)
- *Lindsay Moir: "Reappraising the Resort to Force", Oregon, 2010, kapittel 2, 30 sider.*
 (Inngår i kompendium 1.studieår vår)

Fagplan 2. studieår

Andre studieår utgjør andre året av Bachelor i rettsvitenskap – totalt 60 studiepoeng.

Året består av fagene **alminnelig forvaltningsrett (20 stp)**, **velferdsrett (9 stp)**, **miljø- og ressursrett (5 stp)**, **rettshistorie (8 stp)**, **erstatningsrett (7 stp)**, **internasjonal privatrett (3 stp)** og **EU-/ EØS- rett (8 stp)**. Andre studieår avsluttes med hjemmeksamen med muntlig prøve og skoleeksamen på slutten av vårsemesteret.

Forvaltningsrett – generelt

Faget forvaltningsrett omhandler de rettsregler og prinsipper som gjelder for offentlig forvaltning, samt de verdier forvaltningen skal ivareta, herunder hensynet til rettssikkerhet for individene.

Tema for fagets alminnelige del er de regler og prinsipper som gjelder generelt for hele eller de største delene av den offentlige forvaltning.

Den spesielle delen av forvaltningsretten behandler de rettsregler som knytter seg til enkelte saksområder. På 2. år har vi valgt ut fagområdene miljørett og velferdsrett.

Alminnelig forvaltningsrett – 20 stp.

Faglig innhold

Hovedtema i den alminnelige forvaltningsretten er hvilke rettslige grunnlag forvaltningen har for sin kompetanse (myndighet) og de grenser som gjelder for denne kompetansen. Spørsmålene om når forvaltningen trenger hjemmel i lov for sine beslutninger og om det aktuelle hjemmelsgrunnlaget gir tilstrekkelig kompetanse, står sentralt. Det må videre tas stilling til hvem som har kompetanse og hvordan den kan tildeles videre (personelle spørsmål). Ofte har forvaltningen et spillerom med hensyn til om og eventuelt hvordan kompetansen skal brukes. Om det foreligger et slikt spillerom og hvor langt det rekker (området for forvaltningsskjønnet) er sentrale tema i faget.

Sentralt står også de prosessuelle spørsmålene, det vil si de saksbehandlingsreglene som gjelder for forvaltningens virksomhet og som også regulerer de muligheter partene til å ivareta sine interesser i saken. Et hovedtema er spørsmålet om når et vedtak kan bli ugyldig på grunn av innholdsmangel eller feil ved måten et vedtak er blitt til på. Spesielle metodespørsmål i forvaltningsretten og etiske problemstillinger som oppstår i tilknytning til forvaltningens virksomhet tas også opp.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 2. år skal studenten ha:

- avansert kunnskap om kravet om lovhjemmel (legalitetsprinsippet) og andre rettsgrunnlag for forvaltningens beslutninger og handlinger og hvor langt disse rettsgrunnlag går (grensene for forvaltningens kompetanse)
- avansert kunnskap om området for forvaltningsskjønnet, herunder læren om myndighetsmisbruk og læren om adgangen til å stille vilkår for vedtak,
- avansert kunnskap om regler for å sikre betryggende saksbehandling, spesielt forvaltningslovens krav til habilitet og de sentrale partsrettigheter om varsling, innsyn, kontradiksjon, begrunnelse og klage.
- avansert kunnskap om virkningen om når feil ved et vedtaks innhold eller måten det er blitt til på, fører til at et vedtak blir kjent ugyldig eller at det offentlige blir erstatningsansvarlige
- avansert kunnskap om spesielle metodespørsmål i offentlig rett
- inngående kunnskap om forvaltningens veiledningsplikt og taushetsplikt
- inngående kunnskap om offentliglovas regler om allmenhetens innsynsrett i forvaltningens saksdokumenter og de mest sentrale unntakene.
- inngående kunnskap om adgangen til å tildele kompetanse videre (delegasjon) og gi bindende instruksjoner,
- kunnskap om internasjonal retts betydning i forvaltningsretten
- kunnskap om forvaltningsetiske utfordringer

Ferdigheter

Etter bestått 2. år skal studenten kunne:

- identifisere og løse forvaltningsrettslige problemstillinger av teoretisk og praktisk art
- anvende den juridiske metode, herunder metodiske problemstillinger som er spesielle for forvaltningsretten som for eksempel tolkning av det aktuelle hjemmelsgrunnlag og formulering av ulovfestede rettsregler om skrankene for forvaltningsskjønnet
- identifisere og analysere etiske dilemma en forvaltningsjurist kan møte

Pensum Alminnelig forvaltningsrett, 20 stp

- Torstein Eckhoff/Eivind Smith: *Forvaltningsrett* (10. utgave 2014), unntatt kap. 4, kap. 10 og kap. 33 V – VI.
- Ida Hjort Kraby: Hva er lov? – *Særlig om legalitetsprinsippet og faktiske handlinger*, Jussens Venner 1996 s.145 – 160 (*Inngår i kompendium 2. studieår høst*)
- Johan Greger Aulstad: Forholdet mellom domstolene og forvaltningen i norsk rett – Særlig med henblikk på kravet om forholdsmessighet ved forvaltningens skjønnsutøvelse, *Forvaltningsrättslig Tidskrift*, hefte 4/2005, side 381 – 400 (*Inngår i kompendium 2. studieår høst*)

- Torstein Eckhoff: *Rettkildelære* (5. utgave 2001 ved Jan Helgesen), kap. 2 – 4, kap. 5 IV, og kap. 9 IV – VII (ca. 100 sider). *NB! Boka kommer i ny utgave ca. primo oktober.*
- Jan Fridthjof Bernt: Det kommunale selvstyret og Kommunene og særlovgivningen, i Bernt, Overå og Hove: *Kommunalrett* (4. utgave 2002), kap. I punkt 1, 2, 4 og 5 (24 sider) og kap. IX (*Inngår i kompendium 2. studieår*)

Spesiell forvaltningsrett - Velferdsrett – 9 stp

Faglig innhold

Faget velferdsrett omhandler individenes rett til å få dekket grunnleggende behov i form av stønad til livsopphold og helse-, omsorgs- og barneverntjenester.

Faget tar videre opp vernet om den personlige integritet, respekten for privatliv og familieliv, samt hvilken adgang samfunnet har til å påtvinge personer tjenester de ikke ønsker. Hovedvekten her legges på reglene i lov om psykisk helsevern og barnevernloven hvor forholdet mellom frivillige hjelpetiltak og tvangsinngrep og rammene for tvangsinngrep belyses.

I dette faget blir studentene videre kjent med velferdsrettslige verdier som reglene bygger på og som det skal tas hensyn til i saksbehandlingen: forebygging, hjelp til selvhjelp, brukermedvirkning, frivillighet framfor tvang, hjemmebasert omsorg og barnets beste. I tillegg konkretiseres og utdypes sentrale spørsmål fra den alminnelige forvaltningsretten, herunder krav til legalitet og rettssikkerhet, rammene for skjønnsutøvelsen og adgangen til å stille vilkår. Faget tar også opp menneskerettigheter av særskilt relevans på velferdsrettens område.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 2. år skal studenten ha:

- inngående kunnskap om innholdet i et utvalg av rettigheter i velferdsretten:
- retten til helse og omsorgstjenester etter pasient- og brukerrettighetsloven
- retten til stønad til livsopphold og bolig for vanskeligstilte
- retten til stønad som enslig forsørger, uførepensjon, alderspensjon og etterlattepensjon etter folketryktdloven
- inngående kunnskap om barns rett til familieliv og forsvarlig omsorg og om barnevernlovens regler om hjelpetiltak, omsorgsovertakelse og adopsjon
- inngående kunnskap om reglene om frivillig og tvungent psykiske helsevern, med vekt på reglene om innleggelse og behandling
- inngående kunnskap om velferdsrettslige verdier og om relevante bestemmelser i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK), FNs konvensjon om barnets rettigheter (BK) og Den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK)

- inngående kunnskap om rettighetstenkningen i velferdsretten og om hva som kjennetegner et rettskrav, og stat, kommune og enkeltpersoners plikter i denne sammenheng
- inngående kunnskap om de alminnelige og spesielle krav til saksbehandlingen og hvordan kravene skjerpes ved inngripende vedtak og overfor parter i en sårbar livssituasjon

Ferdigheter

Etter bestått 2. år skal studenten kunne:

- forklare sammenhengen mellom ulike deler av regelverket
- identifisere og analysere velferdsrettslige problemstillinger på en metodisk forsvarlig måte, herunder foreta avveininger av de forskjellige verdier og hensyn som rettsanvendelsen på dette området ofte forutsetter
- identifisere og drøfte aktuelle etiske dilemma innen velferdsretten, som for eksempel avveining mellom respekt for autonomi, integritet og privatliv på den ene siden og samfunnets ansvar og omsorgsforpliktelser overfor innbyggerne på den andre siden.
- kunne redegjøre for konsekvenser ved forskjellig rettslige valg

Pensum velferdsrett, 9 stp

- Lena L Bendiksen og Trude Haugli: *Sentrale emner i barnerett* (2.utg.2015): Kapittel 4, og kapitlene 13 – 24. (Det er mulig å bruke 1.utgave av boka, men studentene må i så fall selv sørge for å sette seg inn i det som er nytt stoff i 2.utgave).
- Asbjørn Kjønstad og Aslak Syse: *Velferdsrett I* (5. utgave 2012): Punkt 2.2.8 – 2.4, kapittel 4, punktene 5.2, 5.4, 6.1, 6.4, 8.1 – 8.5, 9.5 – 9.8, 9.10 – 9.12, 10.3 – 10.6, 10.9 og 10.10. (200 sider)
- Hege Brækhus: *Folketrygdens ytelser til enslig mor eller far*, Jussens Venner, hefte 3/2009 (28 sider).

Spesiell forvaltningsrett - Miljø- og ressursrett – 5 stp

Faglig innhold

Faget miljø- og ressursrett omfatter rettslige problemstillinger knyttet til ivaretagelsen av miljøet og rettslige utfordringer som langsiktig forvaltning av naturmiljøet og ressurser reiser i nasjonal og internasjonal rett.

Sentralt i faget er hvordan miljøhensyn ivaretas gjennom offentlig forvaltning, herunder de rettslige rammene for avveining av individuelle rettigheter og interesser knyttet til eierrådighet og andre rettigheter på den ene siden og miljøhensyn og miljøverdier på den andre siden.

Sentralt i faget er de miljørettslige prinsippene herunder prinsippet om bærekraftig utvikling, integrasjonsprinsippet, føre-var prinsippet og miljøets grunnlovsværn i Grunnloven § 110 B. Regler og prinsipper i miljøretten er utviklet gjennom et samspill mellom internasjonal og

nasjonal rett. Faget omfatter derfor hovedtrekk i internasjonal miljørett, herunder også EØS-rett.

Faget inneholder en detaljert behandling av to viktige felt innenfor miljøretten: bevaring og forvaltning av naturmangfold og kontroll med utslipp av forurensning. Faget gir også en innføring i arealplanlegging etter plan og bygningsloven.

For hvert emne drøftes de virkemidlene som benyttes, og forvaltningsrettslige problemstillinger som saksbehandlingsregler, hjemmelsspørsmål, hvilke rammer som gjelder for myndighetenes skjønnsutøvelse og vilkårlære. Slik illustrerer faget også spørsmål som tas opp i faget alminnelig forvaltningsrett og bidrar til å utvide perspektivet innenfor forvaltningsretten, ved å legge vekt på allmenne interesser og miljøhensyn.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 2. år skal studenten ha:

- inngående kunnskap om særlige rettslige problemstillinger knyttet til forvaltningen av miljøet og langsiktig forvaltning av ressurser
- inngående kunnskap om innholdet og rettslig betydning av de miljørettslige prinsippene bærekraftig utvikling, integrasjonsprinsippet og føre var – prinsippet
- inngående kunnskap om miljøets grunnlovsværn
- inngående kunnskap om prosessuelle miljørettigheter og krav til saksbehandling i miljø saker
- inngående kunnskap om rettslige virkemidler og rammer for forvaltning og vern av naturmangfoldet etter naturmangfoldloven og for kontroll med utslipp og forurensning etter forurensningsloven
- kunnskap om rettslige virkemidler og rammer for arealbruk gjennom plan- og bygningsloven
- kunnskap om hovedlinjer i internasjonal miljørett, herunder miljøretten i EØS, og dens betydning for nasjonal rett

Ferdigheter

Etter bestått 2. år skal studenten kunne:

- identifisere og analysere rettslige problemer knyttet til forvaltningen av miljøet og til langsiktig forvaltning av ressurser.
- anvende den juridiske metode, herunder metodiske problemstillinger som er spesielle for miljøretten som for eksempel formålsorientert tolkning, betydningen av internasjonal rett og Grunnloven § 110 B
- identifisere og analysere relevante etiske problemstillinger i miljøforvaltningen

Pensum miljø- og ressursrett, 5 stp

- Hans Christian Bugge: *Lærebok i miljøforvaltningsrett* (4. utgave 2015) med unntak av punkt 3.5 – 3.6, punkt 4.1 – 4.2, punkt 7.5 – 7.9, punkt 7.11, punkt 8.5 – 8.9 og hele kap. 10.

Rettshistorie – 8 stp

Faglig innhold

Faget rettshistorie omhandler den historiske bakgrunnen for dagens rettslige ordninger og rettslige tenkemåter. Faget har et vidt internasjonalt geografisk perspektiv. Faget bygger på at rett også bør forstås gjennom den fortid som har formet og stadig former det nåtidige og fremtidige. Rettshistorie er et perspektivfag som dels gir bidrag til å forstå gjeldende rett, dels bidrag til å forstå retten som del av samfunnet.

Hovedtemaet i faget rettshistorie er å gi en internasjonal orientert innføring i rettens historie. Tidsmessige begynner faget i høymiddelalderen ca. 1200, men det legger hovedvekt på tiden etter 1750. Faget fører rettens historie helt frem til samtiden og slik betrakter rettshistoriefaget nåtidens rett med historiske perspektiver. Geografisk behandler rettshistoriefaget retten internasjonalt. Norsk rettshistorie blir presentert som del av den internasjonale historien, ikke for seg. Med internasjonal rettshistorie menes i hovedsak europeisk og annen vestlig rettshistorie, men ved å omtale kolonialismens rettshistorie og andre utenomeuropeiske ordninger er også andre områder omtalt (Asia, Latin-Amerika, Afrika). Tematisk har faget fokus på to sentrale kategorier i retten: Suverenitet og kontrakt. Med suverenitet siktes det i videste forstand til statsstyrets rettslige karakter. Med kontrakt siktes det til de mange kontraktstyper som har formet fortidens rettsliv, fra ekteskap til kapital- og aksjeselskaper.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 2. år skal studenten ha:

- kunnskap om hovedtemaene i rettshistoriefaget, om fagets stilling i rettsvitenskapen og om metodespørsmål i rettshistoriefaget
- inngående kunnskap om de nye territorialstatenes lovgivning fra høymiddelalderen av, derunder om norsk rettshistorie med vekt på Magnus Lagabøters Landslov
- inngående kunnskap om de rettslige trekk ved den moderne vestlige staten i tidlig nytid, derunder hovedpunktene i det dansk-norske eneveldets rett
- inngående kunnskap om naturretten og dens betydning for statsteorier og kontraktsrett
- inngående kunnskap om historien bak og begrunnelsen for de nye menneskerettigheter rundt 1800
- inngående kunnskap om den moderne forfatningsbevegelsen fra 1800 i vestlige land
- inngående kunnskap om norsk forfatningshistorie fra 1814
- inngående kunnskap om konstitusjonelle og totalitære statsformer på 1900-tallet

- inngående kunnskap om endringene i europeisk privatrett fra rundt 1800 med særlig vekt på privatrettskodifikasjoner fra rundt 1800 til i dag
- inngående kunnskap om endringer i kontraktsrett, handelsrett og konkurranserett fra rundt 1800
- inngående kunnskap om nye trekk i selskaps- og arbeidsrett fra rundt 1800, både internasjonalt og i Norge
- inngående kunnskap om folkerettens utvikling fra rundt 1800 til 1945
- inngående kunnskap om den moderne folkeretten etter 1945 med særlig vekt på menneskerettighetene og den europeiske unionens rettshistorie

Ferdigheter

Etter bestått 2. år skal studenten kunne:

- identifisere et rettshistorisk tema og forstå sammenhengen mellom rettshistorie og gjeldende rett
- forstå norsk rett historisk som del av rettslige internasjonaliseringsprosesser
- identifisere betydningen av rettshistoriske forhold for det å komparere norsk og utenlandsk rett
- anvende rettshistorisk kunnskap med sikte på å forstå norsk retts skiftende forhold til ulike typer av internasjonal rett
- forstå den historiske betydningen av rettslige ordninger og tenkemåter i samfunnet
- gjennom rettshistorisk kunnskap identifisere etiske dilemmaer ved rettslige valg

Pensum Rettshistorie (metode- og perspektivfag), 8 stp

- Dag Michalsen, *Rett. En internasjonal historie* (1. utgave, 1. opplag 2011 eller 2. opplag 2013), kapitlene 1 og 4 – 7.

Erstatningsrett – 7 stp

Faglig innhold

Erstatningsretten handler om vilkårene for at den som er påført et tap eller en skade, kan holde andre økonomisk ansvarlig for tapet. Det tas utgangspunkt i de tre hovedvilkårene for erstatning; ansvarsgrunnlag, skade/tap og adekvat årsakssammenheng. Hovedvekten legges på ansvarsgrunnlag og årsakssammenheng, og det gis kun en oversikt over utmålingsreglene. Videre omhandles ansvarsreglene når skadelidte har medvirket til skaden, samt reglene om lemping av skadevolders betalingsplikt.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 2. år skal studenten ha:

- inngående kunnskap om prinsipper innen erstatningsretten, samt de hensyn reglene bygger på
- inngående kunnskap om kravet til økonomisk tap eller relevant realskade
- inngående kunnskap om ansvarsgrunnlagene skyldansvar, ulovfestet objektivt risikoansvar, arbeidsgiveransvar og bilansvar
- inngående kunnskap om kravene til faktisk og adekvat årsakssammenheng, herunder ansvarsreglene ved samvirkende årsaksfaktorer og kravene til påregnelighet og nærhet i årsakssammenhengen
- inngående kunnskap om ansvarsfordeling ved flere ansvarlige skadevoldere, skadelidtes medvirkning og reglene om lemping av ansvar/betalingsplikt
- kunnskap om reglene for utmåling ved tingskade, formueskade og personskade

Ferdigheter

Etter bestått 2. år skal studenten kunne:

- identifisere og løse erstatningsrettslige problemstillinger av teoretisk og praktisk art
- anvende den juridiske metode, herunder metodiske problemstillinger som er spesielle for erstatningsretten, som å formulere og tolke ulovfestede rettsregler

Pensum Erstatningsrett, 7 stp

- Viggo Hagstrøm og Are Stenvik: *Erstatningsrett* (2015).
Følgende kapitler og punkter er pensum: Punkt 1.1 og 1.2, hele kap. 3, punkt 4.1 – 4.4 og 4.6 – 4.8, hele kap. 5, punkt 6.1 – 6.2, 6.4, 7.1 og 8.1 – 8.5.1, hele kap. 9, punkt 10.1 – 10.3, 11.1 – 11.8 og 12.6 – 12.8.

Internasjonal privatrett – 3 stp

Faglig innhold

Når et rettsforhold har tilknytning til mer enn ett land, må det avgjøres hvilket lands rett som skal legges til grunn for rettsforholdet eller tvister oppstått i relasjon til dette. Faget internasjonal privatrett omhandler de prinsipper og regler som avgjør dette rettsvalget.

Fagets alminnelige del omfatter regler og prinsipper for hvor en eventuell sak kan reises (jurisdiksjon), hvilken stats materielle rett saksforholdet er underlagt (rettsvalg), samt anerkjennelse og fullbyrdelse av utenlandske rettsavgjørelser.

Den spesielle delen av faget omhandler reglene som knytter seg til bestemte rettsområder. På andre avdeling omfatter dette en innføring i hovedreglene om jurisdiksjon og rettsvalg i

internasjonale erstatningssaker. På tredjeavdeling følges dette opp med tilsvarende regler på kontraktsrettens område.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 2.år skal studenten ha:

- inngående kunnskap om reglene som er bestemmende for norske domstolars internasjonale kompetanse (jurisdiksjon) og kunnskap om prosessuelle problemer som knytter seg til domstolenes anvendelse av rettsvalgsregler og utenlandsk rett
- inngående kunnskap om hvordan man løser konflikter om hvilket lands rettsystematikk som skal følges (kvalifikasjonskonfliktene)
- kunnskap til problemene som knytter seg til tilbakevisning og viderehenvisning (renvoi)
- kunnskap om internasjonalt preseptoriske regler
- inngående kunnskap om ordre public reservasjonen
- kunnskap om regler om anerkjennelse og fullbyrdelse av utenlandske avgjørelser
- inngående kunnskap om hovedreglene om jurisdiksjon og rettsvalg i internasjonale erstatningssaker

Ferdigheter

Etter bestått 2.år skal studenten kunne:

- analysere saksforhold som har tilknytning til mer enn ett rettssystem med sikte på å identifisere og løse de internasjonale-privatretslige problemstillingene.

Pensum Internasjonal privatrett, 3 stp

- Guidetta Cordero-Moss: Internasjonal privatrett på formuerettens område (2013): Kapittel 1, kapittel 2 minus punktene 2.1.2, 2.4.2 og 2.6.2, kapittel 3 minus punktene 3.1.2.4, 3.1.2.5, 3.1.3, 3.1.4.1 - 3.1.4.5, 3.1.5 og 3.2.5, kapittel 7 minus punktene 7.2.10 – 7.2.13. (totalt 134 sider)

EU-/EØS-rett – 8 stp

Faglig innhold

EUs rettssystem springer ut av folkeretten, men regnes i dag som et eget rettssystem. Faget EU-/EØS-rett gir en allmenn innføring i EUs sentrale virkemidler, institusjoner og rettssystem og en grundig innføring i EØS-retten.

Hovedvekten i faget er lagt på reglene om EUs indre marked. Norge er knyttet til dette markedet gjennom EØS-avtalen. Faget gir en innføring i EØS-avtalen og dens gjennomføring i det norske rettssystem. Dette knytter faget til statsretten. Faget omfatter videre en oversikt over de særskilte EFTA-organer og de felles EØS-organer samt hvordan hensynet til homogenitet (likhet mellom EU-siden og EFTA-siden) og dynamikk (hensynet til ny EU-rett og nye rettsavgjørelser fra EU-domstolen) er ivarettatt i EØS-avtalen.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 2. år skal studenten ha:

- inngående kunnskap om særtrekkene ved EUs rettssystem med vekt på direkte virkning, forrang og medlemsstatenes erstatningsansvar
- inngående kunnskap om reglene om fritt varebytte
- kunnskap om hovedreglene for det indre marked (de fire friheter, konkurransereglene)
- kunnskap om forholdet mellom statsrett, EU-/EØS-rett og folkerett
- inngående kunnskap om hvordan EØS knytter Norge til EUs indre marked og rettslige forskjeller mellom EØS- og EU-samarbeidet
- kunnskap om EUs utvikling, institusjoner og om rettsreglenes særlige betydning i samarbeidet

Ferdigheter

Etter bestått 2. år skal studenten kunne:

- identifisere og løse EØS-rettslige problemstillingen av teoretisk og praktisk art.
- anvende den juridiske metode, herunder metodiske problemstillinger som er spesielle for EU- og EØS-retten som for eksempel vekten på formålsfortolkning og betydningen av rettspraksis

Pensum EU-/EØS-rett, 8 stp

- Sejersted m.fl.: *EØS-rett* (3. utgave 2011), kap. 1 – 17 (ca. 300 sider)

Fagplan 3. studieår

Tredje studieår utgjør det siste året på Bachelorstudiet i rettsvitenskap. Dette studieåret er bygget opp rundt de sentrale formuerettsfagene, og består av fagene **rettskildelære (15 stp)**, **alminnelig obligasjonsrett (20 stp)**, **panterett (6 stp)**, **statisk og dynamisk tingsrett (12 stp)** samt **gjeldsforfølgingsrett (7 stp)**. Året avsluttes med én hjemmeeksamen med muntlig prøve og én skriftlig skoleeksamen.

Juridisk metode og etikk – 15 stp

Faglig innhold

Faget juridisk metode omhandler de rettskildeprinsipper som anvendes ved løsningen av rettsspørsmål etter norsk rett, og bygger videre på metodelæren fra første studieår. Det tas utgangspunkt i dommerens situasjon og oppmerksomheten rettes mot rettsgrunnlaget for løsning av konflikter. Rettsgrunnlaget kan være formell lov, ulovfestet rett eller avtale, og det redegjøres for hvordan prosessen med å oppstille en rettsregel i det enkelte tilfelle kan forklares. Faget behandler også betydningen av verdistandpunkt i juridisk argumentasjon, samt etikk i juridisk rådgivning.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter 3. år skal studenten ha:

- avansert kunnskap om hva en rettsregel er og hvilke forskjellige typer rettsregler som finnes
- avansert kunnskap om rettskildeprinsipper
- avansert kunnskap om grunnlaget for rettskildefaktorene og rettskildeprinsippene
- avansert kunnskap om bruken av rettskildefaktorer i visse argumentasjons- og vurderingsmønstre
- avansert kunnskap om lovfestet, ulovfestet og kontraktsfestet rett som primært rettsgrunnlag
- avansert kunnskap om ulike former for skjønn

Ferdigheter

Etter bestått 3. år skal studenten kunne:

- beherske juridisk metode ved løsning av rettsspørsmål
- fremstille og drøfte sentrale problemstillinger i faget
- analysere egen og andres rettskildebruk
- delta i den faglige diskusjon om juridisk metode og de verdipremisser som danner basis for faget

Pensum Juridisk metode og etikk (metode- og perspektivfag), 15 stp

- Nils Nygaard, *Rettsgrunnlag og standpunkt* (2. utgave 2004)
- Petter Chr. Sogn: Etikk i advokatfabrikk. Endring i advokatbransjen; nye etiske grensedragninger i *Jus og Etikk*, Universitetsforlaget (2005) (22 sider)

Alminnelig obligasjonsrett – 20 stp

Faglig innhold

Obligasjonsretten (kontraktsretten og pengekravsretten) er læren om skyldforhold, særlig skyldforhold som har grunnlag i kontrakt.

Obligasjonsretten omfatter en rekke typer skyldforhold, som ofte behandles hver for seg som egne rettsdisipliner ("spesiell kontraktsrett"). Eksempler på spesiell kontraktsrett er kjøpsrett, entrepriserett og husleierett. Når alminnelig obligasjonsrett likevel behandles som en egen teoretisk rettsdisiplin, skyldes det særlig at de fleste typer av skyldforhold gir opphav til en rekke felles problemstillinger, som kan og bør behandles i en allmenn rettsdisiplin. I obligasjonsretten kan likheter og forskjeller i problemstillinger og løsninger belyses gjennom kontraktsregulering, lovgivning og alminnelige, ulovfestede prinsipper. Det finnes også regler som i større eller mindre grad gjelder uavhengig av kontraktstype, f.eks. reglene om gjeldsbrev, motregning, reklamasjon, foreldelse, gjeldsovertagelse, fordringsoverdragelse med videre, samt ulovfestede prinsipper som for eksempel omhandler betydningen av passivitet med mere.

Obligasjonsretten omhandler realforpliktelsers og pengeforpliktelsers innhold, endring, opphør samt virkningen av at forpliktelser ikke er blitt oppfylt på riktig måte.

Faget omhandler også oversikt over lovvalgsregler i internasjonale kontraktsrettslige forhold, kontraktsforhandlinger og kontraktsutforming.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter 3. år skal studenten ha:

Sist endret 19.10.2016 – med forbehold om mindre endringer

- avansert kunnskap om innholdet av obligasjonsrettslige forpliktelser og krav i formuerettslige skyldforhold (både naturalprestasjoner og betalingsforpliktelser)
- avansert kunnskap om endring av formuerettslige skyldforhold, blant annet gjennom etterfølgende utvikling, partsskifte og lemping av forpliktelser
- avansert kunnskap om opphør av formuerettslige skyldforhold, blant annet gjennom reglene om oppsigelse, avbestilling, passivitet og foreldelse
- avansert kunnskap om mislighold av obligasjonsrettslige forpliktelser og misligholdsbeføyelser, blant annet gjennom retten/plikten til oppfyllelse, retting, omlevering, og reglene om tilbakeholdsrett, prisavslag, heving og erstatning
- inngående kunnskap om kontraktsforhandlinger og kontraktsutforming

Ferdigheter

Etter bestått 3. år skal studenten kunne:

- identifisere og løse teoretiske og praktiske obligasjonsrettslige problemstillinger
- planlegge, gjennomføre og analysere kontraktsforhandlinger samt utforme kontrakter
- formulere og formidle kunnskaper om obligasjonsrett, kontraktsforhandlinger og internasjonale lovvalgsregler knyttet til kontrakt

Pensum Alminnelig obligasjonsrett, 20 stp

- Jo Hov/Alf Petter Høgberg, *Obligasjonsrett* (2016), hele boken unntatt kapitlene 14, 20, 21, kapittel 22: punkt 22.5 og kapittel 24 (442 sider).
- Trygve Bergsåker, *Pengekravsrett* (2015), kapitlene 1-4, kapittel 6, 8, 9, 11 og 12 (235 sider).
- Jørn Rognes, *Forhandlinger* (4. utgave 2015) kap. 1 – 8, (127 sider).
- Giuditta Cordero Moss: *Internasjonal privatrett på formuerettens område* (2013): Kap.4: Punkt 4.1, 4.3, 4.4: 4.4.1 til 4.4.1.1, 4.4.1.6, 4.4.1.7 til 4.4.1.7.1, 4.4.1.11, 4.4.1.12, 4.4.2 til 4.4.2.1, 4.4.2.3, 4.4.2.4, 4.4.3, 4.4.4 til 4.4.4.1.1, 4.4.4.2 og 4.4.4.3 (27 sider).

NS 8405 er et nødvendig verk i obligasjonsrett.

Panterett – 6 stp

Faglig innhold

Panteretten omhandler utnyttelse av den økonomiske verdi av formuesgoder til oppfyllelse av krav. Ved at kreditor får panterett for sitt krav, får han en fortrinnsrett til å søke dekning i panteobjektet. Ut fra stiftelsesgrunnlaget for panterett skilles det mellom avtalepant, utleggspant og lovbestemt pant. I faget panterett legges hovedvekten på avtalepant. I tillegg behandles tilbakeholdsrett, som gir den som har rådighet over en ting, rett til å holde tingen tilbake inntil eieren eller andre som måtte ha rett til den, har gjort opp en forpliktelse som knytter seg til tingen.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 3. år skal studenten ha:

- inngående kunnskap om stiftelse, innhold og omfang av avtalepant i fast eiendom, driftstilbehør, varelager, næringsdrivendes utestående fordringsmasse og alminnelig løsøre samt salgspant
- inngående kunnskap om forholdet mellom panterett og det krav panteretten skal sikre
- inngående kunnskap om hvordan ulike former for panterett oppnår beskyttelse mot tredjepersonsgrupper (rettsvern)
- inngående kunnskap om prioriteten mellom ulike rettsstiftelser i formuesgoder, og om opplåning av pantebrev
- inngående kunnskap om ulovfestede regler om tilbakeholdsrett
- kunnskap om stiftelse, innhold og omfang av utleggspant og lovbestemt pant

Ferdigheter

Etter bestått 3. år skal studenten kunne:

- identifisere og løse teoretiske og praktiske panterettslige problemstillinger og spørsmål om ulovfestet tilbakeholdsrett
- identifisere og løse teoretiske og praktiske spørsmål om rettsvern og prioritet for ulike former for formuerettslige rettsstiftelser

Pensum Panterett, 6 stp

- Jens Edvin A Skoghøy: Panterett 3. utgave (2014) med unntak av punkt 2.3.6, punkt 2.6, punkt 3.5, punkt 4.2.6 (f), punkt 4.6, kap. 5 og kap. 6.

Sist endret 19.10.2016 – med forbehold om mindre endringer

Tingsrett – 12 stp

Faglig innhold

Faget tingsrett består av to deler, statisk tingsrett og dynamisk tingsrett. Den statiske tingsretten omhandler stiftelse, endring, overføring og opphør av eiendomsrett til og andre rettigheter i ting. Den dynamiske tingsretten omhandler især rettsreglene for løsning av konflikter mellom ulike rettighetshavere i samme formuesgode.

Rettigheter i formuesgoder kan være av flere slag (eiendomsrett, bruksrett, panterett, løsningsrett etc.), og de kan stiftes på flere måter. Rettigheter i formuesgoder etableres vanligvis gjennom avledet (derivativt) erverv. Regler for dette gjennomgås i fagene alminnelig obligasjonsrett, panterett og gjeldsforfølgningsrett.

Statisk tingsrett

Faget gir kunnskap om eiendomsrettsbegrepets innhold, utforming og betydning i norsk rett. De faktiske og rettslige grensene for utøvelse av eierrådighet og annen rådighet over ting, står sentralt i dette faget. Med ting forstås både fast eiendom og løsøre. Reglene om fast eiendom er viet størst oppmerksomhet i pensum og undervisning.

Sentrale tema er eierrådighetens utstrekning, forholdet mellom eier og bruksrettshavere, forholdet mellom naboeiendommer, reglene om likestilt eierskap (sameie) og hvordan eiendomsrett kan erverves ved lang tids bruk i den tro at man hadde rett til det (hevd).

Dynamisk tingsrett

I den dynamiske tingsretten behandles reglene for erverv av rettigheter i ulike formuesgoder gjennom ekstinksjon. Ekstinksjon innebærer i korthet at et rettssubjekt får en bestemt rettighet i et formuesgode til fortrenghet for allerede etablerte eller konkurrerende rettigheter i samme formuesgode. Et hovedskille går mellom avtaleekstinksjon og kreditorekstinksjon. I faget behandles regler om rettsvernsregistre og rettsvern.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 3. år skal studenten ha:

- inngående kunnskap om grunnleggende rettsregler og prinsipper innen tingsretten, samt de hensyn reglene bygger på
- inngående kunnskap om eiendomsrettsbegrepet

Sist endret 19.10.2016 – med forbehold om mindre endringer

- inngående kunnskap om forutsetninger og begrensninger for den private eiendomsretten, og grenser og yttergrenser for eierrådigheten
- inngående kunnskap om reglene om servitutter, sameie og forholdet mellom naboeiendommer
- inngående kunnskap om reglene om hevd, kunnskap om andre ekstinktive erverv over lang tid
- inngående kunnskap om avtaleekstinksjon og kreditorekstinksjon
- inngående kunnskap om rettsvernsregistre og regler om rettsvern
- kunnskap om spesielle metodespørsmål i tingsretten
- kunnskap om forholdet mellom privat eierrådighet og offentligrettslig regulering
- kunnskap om eiendomsvernet i Grl. § 105 og Den europeiske menneskerettskonvensjon protokoll 1 artikkel 1 (EMK P1-1)

Ferdigheter

Etter bestått 3. år skal studenten kunne:

- identifisere og løse tingsrettslige problemstillinger av teoretisk og praktisk art
- forstå de metodiske problemstillinger som er spesielle for tingsretten
- formulere og formidle kunnskaper metodisk og faglig korrekt på en strukturert og sammenhengende måte

Pensum Tingsrett – 12 stp

- *Thor og Aage Thor Falkanger*: Tingsrett 8.utgave, 2016, følgende kapitler og tema:

Fellesstoff:

I Tingsrett: Avgrensning og grunnbegreper

Statisk:

II Fast eiendom og fast eiendoms grenser

III Sameie

IV Servitutter

VI Hevd

VII Naboretten

Dynamisk:

XI Innføring (dynamisk tingsrett)

XII Rettsvernsregistre mv

XIV Tredjepersonsforhold: Omsetningsserververs stilling

XV Tredjepersonsforhold: Kreditorenes stilling

Fradrag: §§ 9, 10, 33-35 og kontrollspørsmålene tilknyttet hvert enkelt kapittel

Gjeldsforfølgingsrett – 7 stp

Faglig innhold

Gjeldsforfølgingsrett omhandler reglene om prosessene der en eller flere fordringshavere, med rettsapparatets hjelp, søker å drive inn sitt eller sine krav. Blir gjeld ikke betalt frivillig, kan gjelden drives inn ved at fordringshaveren (kreditor) får dekning i formuesgoder som tilhører skyldneren (debitor). Dette bygger bl.a. på det helt grunnleggende prinsippet om at avtaler skal holdes. Man tvinger altså skyldneren til å oppfylle sine plikter. Dekningen kan skje gjennom et samlet oppgjør (konkurs), eller ved at kreditorene søker dekning en og en. Enkeltforfølgning skjer normalt ved at det blir stiftet utlegg, som er en panterett (en særlig dekningsrett), i ett eller flere formuesgoder, og at formuesgodet deretter blir gjort om i penger. Panterett stiftes ellers gjerne ved avtale før gjelden skal betales som en sikkerhet for oppfyllelsen av kravet på betaling, og har fordringshaver en slik panterett, kan han sørge for dekning gjennom realisasjon av dette pantet. I en konkurs kan tidligere disposisjoner fra skyldneren bli satt til side (omstøtt), selv om de har ordinært vern mot kreditorbeslag.

Læringsutbytte

Kunnskap

Etter bestått 3. år skal studenten ha:

- inngående kunnskap om reglene om vern for rettigheter i formuesgoder mot kreditorbeslag i form av utlegg eller konkurs
- inngående kunnskap om reglene om insolvens som vilkår for å åpne konkurs og de øvrige sentrale prosessuelle regler for konkursbehandling
- inngående kunnskap om reglene om avtalers stilling i konkurs
- inngående kunnskap om reglene om omstøtelse på objektivt og subjektivt grunnlag
- inngående kunnskap om reglene for motregning i konkurs
- kunnskap om reglene om fordelingen mellom kreditorene i konkurs
- kunnskap om prosessen for å drive inn sikrede og usikrede krav

Ferdigheter

Etter bestått 3. år skal studenten kunne:

- forstå hvordan reglene innbyrdes er avhengige av hverandre, og finne løsninger gjennom en sammenstilling av regler

Sist endret 19.10.2016 – med forbehold om mindre endringer

Pensum Gjeldsforfølgingsrett, 7 stp

- Mads Henry Andenæs; *Konkurs* (3. utgave 2009), unntatt kapittel 2, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 19, 20, 21, 23, 27, og 33
- Petter Høiseth: *Kompendium i gjeldsforfølgingsrett* (Tromsø 2003) (ca. 70 sider) (*Inngår i kompendium 3. studieår vår*)